

NARĀM-SĪN ANTLAŞMASI

Treaty of Narām-Sîn

Neyire AKPINARLI*

ÖZET

Devletlerin birbirleriyle ilişkileri ve bu ilişkiler üzerine inşa ettikleri hukuk, devletlerin varoluş tarihi kadar eskidir. Dünyanın ilk medeniyetleri olarak Antikçağ'da Mezopotamya'da ortaya çıkan medeniyetler aynı zamanda devletlerarası hukukun başlangıç tarihini yaratmış, yazının icadı ile birlikte MÖ. 2500 yıllarından itibaren de Mezopotamya'dan devletlerarası hukuk belgeleri elimize ulaşmaya başlamıştır. Bu makalede en eski devletlerarası hukuk belgelerinden birisi olması sıfatıyla Eski Elamca dilinde yazılmış olan Narām-Sîn Antlaşması incelenecektir. Söz konusu antlaşma, bugün İran Platosu olarak bilinen coğrafi alanda, MÖ. 3400 ile MÖ. 320 yılları arasında 3000 yıldan fazla geçmişiyile en eski ve en uzun ömürlü Antikçağ uygarlıklarından biri olan Elam İmparatorluğu'yla MÖ. 2334 ile MÖ. 2150 yılları arasında Mezopotamya'da varlığını sürdürmüş olan Akad İmparatorluğu arasından gerçekleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: Antikçağ Devletlerarası Hukuk, Mezopotamya, Elam İmparatorluğu, Akad İmparatorluğu, Narām-Sîn Antlaşması.

ABSTRACT

The relations between states, and the law they build on these relations are as old as the existence of the states. The Civilizations emerged in Mesopotamia in the First Age as the first civilizations of the world have also created the beginning date of international law. Along with the invention of the writing, from the year BC 2500, the documents of the interstate law from Mesopotamia have begun to be eliminated. In this article, Narām-Sîn Treaty

Makalenin geliş tarihi: 05.10.2017 Makalenin kabul tarihi: 23.01.2018.

* Dr.

which is thought to have been made in 2260 BC. and written in the Old Elamic language will be examined as being one of the oldest international law documents. One of the sides of the treaty is the Elam Empire, one of the earliest and longest-lived ancient civilizations with more than 3000 years of history, which was founded on the geographical area known today as the Plate of Iran, between 3400 BC and 320 BC. The other side is Akkadian Empire in Mesopotamia between 2334 and 2150 BC.

Key Words: Ancient History, Interstate Law, Mesopotamia, Elamic Empire, Akkadian Empire, Narām-Sîn Treaty.

Giriş

„Narām-Sîn'in düşmanı benim düşmanım

Narām-Sîn'in dostu benim dostumdur”

Devletlerin birbirleriyle ilişkileri ve bu ilişkiler üzerine inşa ettikleri hukuk, devletlerin varoluş tarihi kadar eskidir.¹ Hominidlerin milyonlarca yıllık bilgi birikim ve tecrübesi temelinde, bilinen verilere göre MÖ. 6500 yıllarından itibaren Mezopotamya’da ortaya çıkan dünyanın ilk medeniyetlerinden bugüne devletler, ilişkilerini birçok teamül, kural ve antlaşma aracılığı ile düzenlemişlerdir.² İnsanlık tarihinde, çeşitli uygarlıklar gerçeğinde çok merkezli şekillenen devletlerarası hukuk, farklı kültürel ve dönemsel görünümüleriyle bir tarihsel olgudur ve bugünkü modern uluslararası hukuk bu tarihsel olgunun görüntülerinden sadece birisidir.³

Dünyanın ilk medeniyetleri olarak Antikçağ’da Mezopotamya’da ortaya çıkan medeniyetler aynı zamanda devletlerarası hukukun başlangıç tarihini yaratmış, yazının icadı ile birlikte MÖ. 2500’lü yıllardan itibaren de Mezopotamya’dan devletlerarası hukuk belgeleri elimize ulaşmaya başlamıştır.⁴ Westbrook, sınırların kutsallığı, antlaşmalar, içtihat hukuku metodu, tahkim gibi bugünkü birçok modern hukuk kurumunun tohumlarının Antikçağ’da Mezopotamya’da atıldığını bildirmektedir.⁵

¹ Westbrook, Raymond, “The Character of Ancient Near Eastern Law”, *A History of Ancient Near Eastern Law*, (edited by. Raymond Westbrook), Leiden: Brill, 200, s. 1.

² Salem, Isam Kamel, *Islam und Völkerrecht, Das Völkerrecht in der islamischen Weltanschauung*, Berlin: Kai Homilius, 2009, s. 95; Truyol Y. Serra, Antonia, *Der Wandel der Staatenwelt in neuer Zeit im Spiegel der Völkerrechtsliteratur des 19. und 20. Jahrhundert*, Bad Homburg: Gehlen, 1968, s. 9.

³ Salem, *Islam und Völkerrecht*, s. 93.

⁴ Westbrook, *The Character of Ancient Near Eastern Law*, s.82.

⁵ Westbrook, *The Character of Ancient Near Eastern Law*, s. 83, 87.

Antikçağ devletlerarası hukukunun en önemli kaynaklardan birisi antlaşmalardır.⁶ Bu makalede MÖ. 2500 ile 2300 yılları arasından bugüne ulaşmış iki antlaşmadan biri olması sıfatıyla, Elam İmparatorluğu ile Akad İmparatorluğu arasında gerçekleştirilen Narām-Sîn Antlaşması incelenecektir.⁷

Elam medeniyeti MÖ. 3400 ile MÖ. 320 yılları arasında, bugün İran Platosu olarak bilinen Batı ve Orta Asya'yı içine alan coğrafi alanda 3000 yıldan fazla geçmişle önemli bir Antikçağ uygarlığıdır: MÖ. 1500 yıllarından itibaren İran Platosu'nu kendilerine yurt edinmeye başlayan Medler ve Perslerle aynı coğrafyada birlikte var olmuş, MÖ. 539 yılında devlet olarak ortadan kalktıktan sonra bile iki asır kadar ilk Pers imparatorluğu olan Ahemeniş İmparatorluğu'nun bir eyaleti olarak varlığını sürdürmüştür. Bu nedenle Elam medeniyeti, İran medeniyetinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.⁸ Diğer yandan Elam İmparatorluğu tarih sahnesine çıkan ve kaybolan Mezopotamya'daki Antikçağ uygarlıkları Sümerler, Akadlar, Babiller ve Asurlar'ın komşusu olması vesilesiyle de devletlerarası hukuk tarihi açısından önemli bir medeniyettir. Potts, Elam'ın etrafındaki komşuları tarafından farklı dönemlerde 'diğer düşmanlarla yıkıcı bir müttefik', 'dönemsel düşman', 'korkulan ve saygı duyulan komşu', 'hammadde kaynağı' gibi değişik sıfatlarla tanımlandığını belirtmektedir.⁹

Antlaşmanın diğer tarafı olan Akad İmparatorluğu ise Sargon tarafından MÖ. 2334 yılında kurulmuş ve MÖ. 2150 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Antlaşmaya adını veren Kral Narām-Sîn, dedesi Sargon'dan sonra en önemli kral olarak, imparatorluğu en yüksek noktasına ulaştırmış ve Mezopotamya tarihinde ilk kez tanrılaştırılmış kral sıfatını elde etmiştir.¹⁰

⁶ Westbrook, *The Character of Ancient Near Eastern Law*, s. 11. MÖ. 2000'in öncesine dair sınırlı sayıda antlaşmaya ulaşılmıştır. Cooper, Jerrold, "International Law in the Third Millennium", *A History of Ancient Near Eastern Law*, (edit by Raymond Westbrook), Leiden: Brill, 2003, s. 241.

⁷ Korošec, V., *Der Vertrag zwischen Narām-Sîn aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher* (MDp, Xi,2-11), *Disertationes-XiV*, academia Scientiarum et artium Slovenica, Clasis i: historia et Sociologia, 1 Jublana: Slovenska ademedi jaznanost i in unetnosti, 1983, s. 64; Koch, Heidemarie, "Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sîn (2260-2223 v. Chr.)", *Staatsverträge, Herrscherinschriften und andre Documente zur politischen Geschichte, Texte aus der Umwelt des Alten Testaments*, (Hrsg. M Lichtenstein), Gütersloh: Mohn, 2005, s. 283; Hinz, Walther, "Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade", *ZA(Zeitschrift für Assyriologie)*, 1967, s. 66.

⁸ Henkelman, Wouter F.M., "Parnakka's Feast", *Elam and Persia*, (edit by J. Alvarez-Mon), Winona Lake: Eisenbrauns, 2007, s. 4.

⁹ Potts, D.T., *The Archaeology of Elam, Formation and Transformation of an Ancient Iranian State*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s. 434-435.

¹⁰ Altman, Amnon, *Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, The Ancient Near East (2500-330 BCE)*, Leiden: Martinus Nijhoff, 2012, s. 26.

Narām-Sîn Antlaşması'nın irdelenmeye çalışılacağı söz konusu incelemede, Walter Hinz'in 1967 yılında ve Heidemarie Koch'un 2005 yılında Eski Elamca dilinden Almanca'ya çevirileri esas alınacaktır.¹¹ Çalışma ile esas hedeflenen bir devletlerarası hukuk tarihi kaynağı olan Narām-Sîn Antlaşması'nı Türkçe'ye kazandırmak ve devletlerarası hukuk tarihinin gelişiminin incelemesine katkı sunmaktır.

Narām-Sîn Antlaşması'na Dair Genel Bilgiler

Narām-Sîn Antlaşması'nın yapıldığı dönemde, Akad İmparatorluğu'nun başında, MÖ. 2260 ile MÖ. 2223 yılları arasında imparatorluğu yöneten Narām-Sîn bulunmaktadır.¹² Ele geçen kitabede, Elam kralının isminin bulunduğu bölüm tahrip olduğundan antlaşmayı hangi Elam kralının yaptığını antlaşma metninden anlamak mümkün değildir. Buna karşılık, antlaşmanın Akad Kralı Narām-Sîn ile yapılmasından dolayı söz konusu Elam kralının Awan Hanedanı'nı yöneten Kral Hita olduğu tahmin edilmektedir.¹³

Antlaşmanın tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte, kimler arasında yapıldığı dikkate alınarak tahmin yürütülmektedir. Hinz, antlaşmanın yaklaşık olarak MÖ. 2260 yıllarında gerçekleşmiş olabileceğini dile getirmektedir.¹⁴

Antlaşma metninin bulunduğu tablet kil bir tablettir. Antikçağ'da antlaşmaların her ne kadar sözlü olması esas, yazılı olması antlaşmaların geçerliliği için kurucu bir unsur değil ise de yazılı kayda önem verilmiş, bunun içinde önemli antlaşmalar için kullanılan gümüş ya da altın tabletlerin dışında esasen kil tablet kullanılmıştır.¹⁵

Narām-Sîn Antlaşması'nın yer aldığı kil tablet bugün İran'ın Huzistan Eyaleti'nin bir şehri olan ve Antikçağ'da Elam Devleti'nin başkenti olan Susa şehrinde(bugünkü adı ile Şuş), o zamanlar Elam tanrısı İnşuşinak'a adanmış tapınakta bulunmuştur.¹⁶ Bir kısmı kopmuş, bir kısmı da okunamaz

¹¹ König, F. W., "Die elamischen Königsinschriften", AfO (Archiv für Orientforschung), Beiheft 16), Graz: Selbstverlag, AfO, 1965; Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade; (Koch, 2005).

¹² Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade, s. 66; Korošec, Der Vertrag zwischen Narām-Sîn aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher, s. 63. Narām-Sîn'in Akad İmparatorluğunun başında olduğu döneme dair de muhtelif tarihler verilmektedir. Mesela Altman MÖ. 2254 ve 2218 tarihlerini vermektedir. Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.25, 26.

¹³ Koch, Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sîn (2260–2223 v. Chr.), s. 283.

¹⁴ Hinz, Walther, "Elamite God d. GAL", JNES 24(4), 1965, s. 351.

¹⁵ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 84.

¹⁶ Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.34.

derecede tahrip olmuş şekilde ele geçen tablet ön ve arkalı altı sütundan ve on üç paragraftan oluşmaktadır.¹⁷

Antlaşma, Eski Elamca dilinde çivi yazısıyla kayda alınmıştır.¹⁸ İlk kez 1916 yılında Alman Georg. Hüßing tarafından tercüme edilmeye çalışılmış olan Narām-Sîn Antlaşması üzerine sonraki yıllarda Avrupa dillerinde başka çalışmalar da gerçekleştirilmiştir.¹⁹ Buna karşın Eski Elamca diline dair bilginin bugün hala sınırlı olması ve kil tabletin oldukça tahrip olmuş bir şekilde ele geçmiş olması antlaşma metninin tercüme edilmesi ve anlaşılmasında hala ciddi sıkıntıların yaşanmasına neden olmaktadır.²⁰

Narām-Sîn Antlaşması'nın üzerinde bulunduğu kil tablet bugün Fransa'da Louvre Müzesi'nde bulunmaktadır.²¹

Antlaşmanın Türü

Narām-Sîn Antlaşması'nın türüne dair değerlendirmede antlaşmanın tarafları ve antlaşmanın konusu belirleyici iki unsur olarak karşımıza çıkmaktadır:

Antlaşmanın Tarafları Açısından

Antikçağ'da Mezopotamya'da sadece iki taraflı antlaşmalar söz konusuydu, taraflar açısından ayırım ise antlaşmaların eşitler arasında ve eşit olmayanlar arasında gerçekleştirilmesine göre yapılmaktaydı.²²

O dönemde temel olarak iki devlet yapısı ile karşılaşırız. Birincisi şehir devletlerin bir araya gelmesinden oluşan devletler ki bu devletlere en iyi örnek Sümer Devleti'dir. İkincisi ise küçük krallıkların bir merkez etrafında toplanmasından meydana gelen konfederasyon yapısıdır. Bu sistemde küçük krallıklara vassal krallık denilmekteydi. Konfederasyon şeklindeki yapıyı Antikçağ devletlerde hem Akadlar'da hem de Elamlar'da görmek mümkündür.²³ Konfederasyonun başı olan merkezi krallık, vassal

¹⁷ Cooper, International Law in the Third Millenium, s. 242; Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.34; Korošec, Der Vertrag zwischen Narām-Sîn aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher, s. 64; Koch, Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sîn (2260–2223 v. Chr.), s. 283; Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade, s. 66.

¹⁸ Koch, Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sîn (2260–2223 v. Chr.), s. 283; Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.34.

¹⁹ Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade, s. 66.

²⁰ Koch, Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sîn (2260–2223 v. Chr.), s. 283; Korošec, Der Vertrag zwischen Narām-Sîn aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher, s. 64; Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade, s. 66; Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.34.

²¹ Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade, s. 67.

²² Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 85.

²³ Cooper, International Law in the Third Millenium, s. 243.

krallıklar üzerinde farklı boyutlarda kontrol yetkisine sahip olmasına karşın vassal krallıklar, kendi sınırları içerisinde egemenlik hakkına sahip oldukları gibi, kendisinin bağlı bulunduğu büyük krallık dışında, vassal ya da başka büyük krallıklarla ilişki kurma konusunda da belli bir özgürlüğe sahiptiler. Büyük krallık dışında kurdukları ilişkilerde özgürlüklerinin sınırı ittifaklarının, antlaşmalarının ve ilişkilerinin büyük krallık aleyhine olmamasıydı.²⁴ Bu nedenle, Antikçağ'da vassal krallıklar devletlerarası hukukun bir öznesi olarak karşımıza çıkmakta²⁵, antlaşma türlerini tarafları açısından eşitler arası antlaşma (parity treaty) ve eşit olmayanlar arasındaki antlaşma (vassal treaty) olarak belirlemektedir.²⁶

Eşitler arası antlaşma, 'overlord' olarak adlandırılan konfederasyonun başındaki krallar arasında ya da iki vassal krallığının başındaki vassal krallar arasında gerçekleşmekte ve karşılıklı her iki tarafa sorumluluklar yüklemektedir.²⁷ Eşit olmayan taraflar arasında gerçekleştirilen antlaşmada ise taraflardan biri konfederasyon başındaki 'overlord' olarak adlandırılan kral, diğeri ise vassal krallığın başındaki kraldır. Her ne kadar koşullar overlord tarafından belirlenmiş ve hatta yerine getirilmemesi şiddet ile tehdit edilmiş olsa da teorik olarak bu antlaşmalar rızaya bağlı antlaşmalardır ve vassalın kendi isteği ile yapılmaktaydı.²⁸ Antikçağ'da gerçekleşen bazı antlaşmalar, vassal antlaşmada over lordun da sorumluluk yüklenmesi gibi, eşitler ve eşitler arası olmayan antlaşmaların özelliklerini birlikte taşıyabilmektedir.²⁹

Makaleye konu olan antlaşmanın eşitler arasında mı, eşit olmayanlar arasında mı gerçekleştirildiği tartışmalıdır. Antlaşmanın vassal antlaşma olduğunu iddia edenler, antlaşmanın Akad Konfederasyonu'nun Kralı Narām-Sîn ile o konfederasyon içinde vassal krallık olarak var olan Elam'ın başındaki kral arasında gerçekleştiğini, bu nedenle de eşitler arasında olmadığını dile getirmektedirler.³⁰ Bu iddiada bulunanların en önemli dayanakları şunlardır;

²⁴ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s.83.

²⁵ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s.83.

²⁶ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 85.

²⁷ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 85; Cooper, International Law in the Third Millennium, s. 244.

²⁸ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 85; Cooper, International Law in the Third Millennium, s. 244.

²⁹ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 85.

³⁰ Cooper, International Law in the Third Millennium, s. 244-5.

- a) Antlaşma metni Elam kralı tarafından yapılan tek taraflı bir beyan ve taahhüt şeklinde formüle edilmiştir.³¹
- b) Altman, Sargon, Rīmuš and Man-ištūšu yazıtlarını vassal antlaşmaya dayanak olarak sunmaktadır; bu yazıtlarda Elam, Akad Kralı Narām-Sîn tarafından işgal edilmiştir ve Susa'da ele geçirilen Akadlara ait bir belgede de Susa'nın, Narām-Sîn idaresi altında olduğu bildirilmektedir.³²
- c) Metinde yer alan 'Narām-Sîn'in düşmanı benim düşmanım, Narām-Sîn'in dostu benim dostumdur' ibaresini Altman, vassal antlaşmalarının en belirgin ifadesi olarak belirtmekte; bu ifadeyi hem itaati hem de bir kralın başka bir kralın dış ilişkiler siyasetini kabul etmesi olarak yorumlamaktadır.³³

Antlaşmanın eşitler arası gerçekleştiğini dile getirenler ise Narām-Sîn Antlaşması'nın Akad Konfederasyonu ile Elam Konfederasyonu arasında gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu iddiada bulunanların dayanakları ve karşı savunmaları ise şunlardır;

- a) Antlaşma metninde sadece Elam kralının beyanları ve taahhütlerinin olması MÖ. 2000'li yıllarda gerçekleşen sözleşmelerde geleneksel bir uygulamanın sonucudur; bu uygulamaya göre, tarafların sorumlulukları ayrı ayrı tabletlere yazılmaktaydı. Bu nedenle kil tablette sadece bir tarafın sorumluluğunun yazılmış olması, antlaşmanın sadece tek tarafa yükümlülük yüklediğini göstermez. Öbür tarafın sorumluluğu başka bir tablette yazılmış olabilir ki, söz konusu tablet henüz ele geçirilmemiştir.³⁴
- b) Hinz, antlaşmada belirtilen Akad kralı tarafından hediyelerin gönderilmesi, karşı tarafın hediyeleri kabul etmesi ve ittifak yapmış olmalarını, sözleşmenin eşit taraflar arasında gerçekleştiğine dayanak olarak göstermektedir.(Paragraf III, IV, VIII)³⁵
- c) Hinz tarafından dile getirilen bir başka dayanak ise kitabenin, Elam Devleti'ne ait Susa şehrinde Elam tanrısı İnšuşinak'a adanmış tapınakta muhafaza edilmiş olması ve metnin bugüne ulaşmasıdır.

³¹ Cooper, International Law in the Third Millenium, s. 245.

³² Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.35.

³³ Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.35.

³⁴ Cooper, International Law in the Third Millenium, s. 245; Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.36.

³⁵ Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade, s. 75-76.

Hinz'e göre sözleşme sadece tek tarafa yükümlülük yükleyen bir sözleşme olsaydı, o takdirde antlaşma metnini içeren kil tabletin bir sonraki Elam kralı tarafından yok edilmesi beklenirdi.³⁶

- d) Koroşec ise Elam kralının sözleşme de kullandığı nezaketli dil ve uslubu eşitler arası antlaşmaya dayanak olarak göstermektedir.³⁷ Elam kralının Akad kralı Narām-Sîn'e hitap ederken alt-üst ilişkisini gösteren bir hitap yerine, ikinci tekil şahıs zamiri olan 'sen' ile ya da ismi ile hitapta bulunması da bu bağlamda değerlendirilebilir.³⁸
- e) Antlaşmanın eşitler arasında gerçekleşen bir antlaşma olduğuna dair sunulacak bir başka dayanak ise aşağıda ayrıntılı olarak değerlendirilecek olan evlilik ittifakıdır. Antlaşma metnindeki beyanlardan yola çıkılarak, Narām-Sîn ile Elam kralının kız kardeşi ya da kızı arasında diplomatik evlilik gerçekleştiği, bunun ise ancak eşitler arasında söz konusu olabileceği belirtilmektedir.(Paragraf X ve XII)³⁹
- f) Mülteci kabul etme ile ilgili düzenleme de antlaşmanın eşitler arasında yapıldığı iddiasını desteklemektedir. Gerçekte kralların, ülkelerine sığınanları geri gönderme yükümlülüğünü içeren hiç bir hukuksal düzenleme ya da örf söz konusu değildi, ancak konfederasyon içindeki küçük krallıkların bağlı buldukları büyük krala kendilerine sığınan mültecileri hem hukuki hem siyasi olarak geri gönderme yükümlülüğü bulunmaktaydı ve bunun antlaşma ile düzenlenmesine gerek yoktu. Burada ise bu husus antlaşmanın önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.
- g) Yine antlaşmanın eşit taraflar arasında gerçekleştiğine dair önemli bir diğer veri antlaşma metninde yer alan 'krallar tanrılara yemin ediyorlar' ibaresidir.⁴⁰ Aşağıda ayrıntılı dile getirileceği üzere esasen iki tarafın yemin etmesi eşitler arası antlaşmalarda genel kuraldır.

Antlaşmanın eşitler arası yada eşit olmayanlar arası bir antlaşma olup olmadığı tartışmasında aslında en canlı alıcı nokta ele geçen kil tabletteki

³⁶ Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade, s. 76.

³⁷ Koroşec, Der Vertrag zwischen Narām-Sin aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher, s. 66.

³⁸ Cooper, International Law in the Third Millennium, s. 245.

³⁹ Koroşec, Der Vertrag zwischen Narām-Sin aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher, s. 66; Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade, s. 85; Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.35, 39.

⁴⁰ Paragraf II, V, VI, VII, IX, XI. Koroşec, Der Vertrag zwischen Narām-Sin aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher, s. 64; Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade, s. 93.

metnin tek tarafa yükümlülük yüklemesi gerçeği ve bu gerçek karşısında antitez olarak dile getirilen o dönemdeki geleneksel uygulamanın sonucu olarak tarafların sorumluluklarının ayrı ayrı tabletlere yazıldığı iddiasıdır. Her ne kadar metnin bütününde sahip olunan dil ve hediyelerden evlenme meselesine birçok husus antlaşmanın eşit taraflar arasında gerçekleştiği izlenimini verse de iddia edilen, karşı tarafa yükümlülükler yükleyen diğer tablet bulunmadığı sürece Narām-Sîn Antlaşması eşitler arası olmayan antlaşma iddiasından çok kurtulamayacaktır.

Antlaşmanın Konusu Açısından

Genel kabul gören görüş Narām-Sîn Antlaşması'nın konu açısından ittifak antlaşması olduğudur. Bir sonraki bölümde ayrıntılı inceleneceği üzere, antlaşma bir bütün olarak ele alındığında askeri yardımın merkezde olduğu, rehine teslim etmeden ahde vefaya, mülteci kabul etme yasağından hediyeye bütün düzenlemelerin müttefik olma çerçevesinde şekillendiği görülecektir. (Paragraf III, IV, V, VI, VII, X, XI)⁴¹

Daha zayıf bir görüş Koroşec tarafından dile getirilen evlilik antlaşmasıdır.⁴² Koroşec'e göre antlaşmanın politik sonucu Elam ile Akad arasında daha sıkı bir bağın kurulmasıdır. Dile getirilen bağ ise Elam kralının kızı ile Akad kralının evlenmesi sayesinde doğmaktadır. Kendisine göre antlaşmada müttefik olma ile ilgili doğrudan bir ibare yoktur ve karşılıklı yükümlülükler de söz konusu değildir, ayrıca kendisi hediyelerin gönderilmesi durumunu da ittifak antlaşmasında nedensiz bulmakta ve sadece evlilik antlaşması nedeniyle hediye verilmesinin anlamlı olacağını belirtmektedir.⁴³

Antlaşma Metninin İncelenmesi

Narām-Sîn Antlaşması, Antikçağ devletlerarası hukuk ve hukuk tarihi bağlamında önemli bilgileri günümüze ulaştırmaktadır.⁴⁴ Metin içerik açısından genel olarak a) Tanrılara çağrı ve yemin (Paragraf I ve II), b) Elam kralının, Akad kralı Narām-Sîn'in lehine tek taraflı taahhütlerde bulunması (Paragraf III ve VII), c) Elam kralının temenni niteliğindeki açıklamaları (Paragraf VIII ve XII) olmak üzere üç bölümde değerlendirilmektedir.⁴⁵

⁴¹ Cooper, *International Law in the Third Millenium*, s. 246.

⁴² Koroşec, *Der Vertrag zwischen Narām-Sîn aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher*, s. 66.

⁴³ Koroşec, *Der Vertrag zwischen Narām-Sîn aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher*, s.66-7. Koroşec, o dönemdeki evliliklerde gelinin özne olmaktan çok obje olduğu, bu nedenle de sözleşmede adının dile getirilmediğini belirtmektedir.

⁴⁴ Cooper, *International Law in the Third Millenium*, s. 246.

⁴⁵ Koroşec, *Der Vertrag zwischen Narām-Sîn aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher*, s. 64; Altman, *Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law*, s.35.

Devletlerarası hukuk bağlamında burada antlaşma üç farklı temel başlık altında incelenecektir:

Tarafların Yemini, Tanrıların Şahit, Denetleyen ve Yaptırım Uygulayan Olması

Antikçağ Mezopotamya medeniyetlerinde çok tanrılı karaktere sahip olan din, o dönemdeki devletlerin yapısını teosentrik olarak şekillendirmiş, devletlerarası antlaşmalarda da bu gerçeklik kendisini birçok açıdan göstermiştir:

Tanrılar, antlaşmanın doğmasından yaptırımların uygulanmasına kadar birçok aşamada önemli fonksiyonlara sahiptirler: Bunlar a) antlaşmanın yapılması aşamasında tanrıların şahit olması, b) antlaşmanın kurucu unsuru olarak tarafların tanrılara yemin etmesi, c) antlaşmanın doğmasından sonra tanrıların sözleşmeyi denetleyen olması, d) tarafların edimlerini yerine getirmemesi durumunda ise yaptırım uygulayan olması, şeklinde kendini göstermektedir.⁴⁶

Tanrıların Şahit Olması ve Tarafların Tanrılar Adına Yemin Etmeleri

Antikçağ antlaşmalarının en önemli şekil şartlarından biri, antlaşmaların tanrıların şahitliği huzurunda gerçekleşmesiydi.⁴⁷ Bu nedenle antlaşmanın eşitler arasında gerçekleşip gerçekleşmemesine ve tarafların siyasi güçlerine bağlı olarak, antlaşma metninde tek tarafın ya da her iki tarafın tanrıların isimleri yazılmakta, bazen de bu isimler antlaşmaya liste olarak eklenmekteydi.⁴⁸ Narām-Sîn Antlaşması'nın ilk iki paragrafında toplam 37 Tanrıça ve Tanrının adı sayılmıştır.⁴⁹ İlk dile getirilen, Tanrıça Pinengir'dir. Hinz, bu durumun yani tanrıların isimlerinin sıralanmasında tanrıçanın ismi ile başlanmasının Elamlar'a ait bir özellik olduğunu belirtmektedir.⁵⁰

Tanrıların şahitliği huzurunda gerçekleşen antlaşmanın hukuki olarak hak ve yükümlülükler doğurmasının asli şartı ise tarafların, şahit olan tanrılar adına yemin etmesiydi.⁵¹ Mezopotamya'da o dönemde çok tanrılı

⁴⁶ Altman, Amnon, "Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law. The Ancient Near East in the Old Babylonian Period (2003-1595 BCE)", *Journal of the History of International Law*(10), 2008, s., 5-6.

⁴⁷ Korošec, *Der Vertrag zwischen Narām-Sin aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher*, s. 64.

⁴⁸ Westbrook, *The Character of Ancient Near Eastern Law*, s. 64, 84.

⁴⁹ Korošec, *Der Vertrag zwischen Narām-Sin aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher*, s. 64; Altman, *Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law*, s.35; Koch, *Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sin (2260-2223 v. Chr.)*, s. 287; Hinz, *Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade*, s. 67. Hinz, Antlaşmadaki ismi sayılan tanrıların sayısının 35 olduğunu dile getirmektedir.

⁵⁰ Hinz, *Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade*, s. 67.

⁵¹ Westbrook, *The Character of Ancient Near Eastern Law*, s. 84; Altman, *Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law. The Ancient Near East in the Old Babylonian Period (2003-1595*

inançlardan kaynaklı olarak devletlerin birbirleriyle ilişkilerinde teolojik tolerans önemli bir yere sahipti. Söz konusu tolerans devletlerarası hukuk kurallarının ya da antlaşmaların ihlali halinde, kendisine inananı cezalandıracak olan karşı tarafın tanrısını tanımayı beraberinde getirmekteydi.⁵² Bu nedenle, taraflardan biri ya da her ikisi karşı tarafın kralının önünde ya da karşı tarafın temsilcisinin önünde yemin ederken, yemin, antlaşmanın eşitler arasında gerçekleşip gerçekleşmemesine göre yemin edenin kendi tanrısı adına, karşı tarafın tanrısı adına ya da her ikisine de olabilmekteydi.⁵³ Söz verilenin tanrısına yemin, söz verilene kendi tanrısı adına müdahale etme ve cezalandırma yetkisi vermekteydi.⁵⁴

Narām-Sin Antlaşması'nın muhtelif paragraflarında 'krallar tanrılara yemin ediyorlar' ibaresi bulunmakta ise de⁵⁵, kitabede yemin eden taraf, Elam kralıdır. İsmi sayılan tanrıça ve tanrılardan sadece 4 tanesi Akad tanrısı, diğerleri Elam tanrısıdır.⁵⁶ Akad tanrılarının listede yer alması, iki farklı yorumu beraberinde getirmiştir: Birinci yorum, Elamlar'ın, bu dört tanrıyı kendi tanrıları olarak kabul etmeleridir; Akad tanrılarının, Elam tanrılarından ayrı sayılmamış olması ve Sümer-Akad tanrıları olarak belirtilmemiş olması, bu iddianın önemli dayanaklarından. Bir başka dayanak ise temel olarak tarafların kendi tanrıları adına yemin etmiş olmaları durumudur. Bu nedenle Elamlar'ın bu tanrıları kendi tanrıları olarak kabul ettiği düşünülmektedir.⁵⁷ İkinci yorum ise, söz konusu tanrıların sadece Akad tanrıları olmasıdır. Koch, Akad tanrılarının bu metinde olmasını antlaşmanın yerine getirilmesinin onlar tarafından da denetlenmesi olarak değerlendirmektedir.⁵⁸

Tanrılar Tarafından Antlaşmanın İfasının Denetlenmesi ve Yerine Getirilmemesi Durumunda Yaptırım Uygulanması

Kendileri adına yemin edilen tanrıçalar ve tanrılar, antlaşmanın doğmasından itibaren antlaşmanın yükümlülüklerinin yerine getirilmesini

BCE), 5,6; Korošec, Der Vertrag zwischen Narām-Sin aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher, s. 64.

⁵² Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 83.

⁵³ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 65, 83, 85.

⁵⁴ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 83, 84.

⁵⁵ Paragraf II, V, VI, VII, IX, XI. Korošec, Der Vertrag zwischen Narām-Sin aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher, s. 64; Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade, s. 93.

⁵⁶ Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.35. Bunlar; Tanrıça İşhara, Tanrı Il-Aba, Tanrıça Ninkarak, Tanrı Ninurta. Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade, s. 95.

⁵⁷ Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.35.

⁵⁸ Koch, Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sin (2260–2223 v. Chr.), s. 287.

hem denetleyen hem de ifa edilmemesi durumunda yaptırım uygulayan olarak kabul edilmekteydi.⁵⁹

Antlaşmanın edimlerinin taraflardan biri tarafından kısmen ya da tamamen ifa edilmemesi durumunda, tanrıların iki yoldan yaptırım uyguladıkları varsayılmaktaydı: Birincisi, kuraklık gibi doğal afetler, veba ya da savaşta yenilgi gibi tanrının doğrudan intikam yolunu kullanmasıydı.⁶⁰ Vaat eden en çok kendi tanrısının gazabından korkmaktaydı.⁶¹

Dolaylı yol ise tanrının yeryüzündeki temsilcisi kral aracılığı ile yaptırım uygulamasıydı. Devletin başı olması sıfatıyla, diğer devletlerle olan ilişkilerde dışarıya karşı tek yetkili ve sorumlu olan kralın yetkisi, tanrılar ve hanedan soyu olmak üzere birbiri ile yarışan iki kaynaktan gelmekteydi; meşruiyetinin devamı ise tanrıların kendisine verdiği görevi yerine getirmesine bağlıydı. Kral, hukuken mutlak bir hükümdar değil, tanrıların yargı yetkisine tabiydi. İlahi temsil yetkisini yerine tam olarak getirememesi hem kendisinin hem de krallığının cezalandırılmasını beraberinde getirmekteydi.⁶² Kralın ilahi cezalandırmayı gerçekleştirmesi için haklılığını öncelikle tanrılar karşısında ispatlaması gerekmektedir. Teorik olarak sistem böyle işlemesine rağmen krallar tanrılara isyan edebilmekteydi.⁶³

Antlaşmanın Tapınakta Muhafaza Edilmesi

Teosentrik devlet yapısının, devletlerarası antlaşmalarda belirleyici olmasının bir yansıması da antlaşma metinlerinin kutsal alanlarda muhafaza edilmesiydi.⁶⁴ Kutsal alanlarda bulundurulma, antlaşmanın fiziksel olarak iyi bir şekilde muhafaza edilmesinin yanında, ana tanrıların antlaşmada yer alan yükümlülüklerin, kendi yargı alanları kapsamında bulunan taraflar tarafından yerine getirilmesini garantilemeleri amacına da hizmet etmekteydi.⁶⁵

Narām-Sîn Antlaşması, antlaşma metninde de dile getirildiği üzere Susa şehrinde tanrıların şefi olan Elam tanrısı İnşuşinak'a (Inšuşinak) adanmış

⁵⁹ Westbrook, *The Character of Ancient Near Eastern Law*, s. 84; Altman, *Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law. The Ancient Near East in the Old Babylonian Period (2003-1595 BCE)*, 5,6; Korošec, *Der Vertrag zwischen Narām-Sin aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher*, s. 64; Koch, *Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sin (2260-2223 v. Chr.)*, s. 287.

⁶⁰ Westbrook, *The Character of Ancient Near Eastern Law*, s. 83; Cooper, *International Law in the Third Millennium*, s.249.

⁶¹ Westbrook, *The Character of Ancient Near Eastern Law*, s. 84

⁶² Westbrook, *The Character of Ancient Near Eastern Law*, s. 25, 26; Cameron, George G. *History of Early Iran*, Chicago: The University of Chicago Press. 1936, s. 20.

⁶³ Westbrook, *The Character of Ancient Near Eastern Law*, s. 83.

⁶⁴ Westbrook, *The Character of Ancient Near Eastern Law*, s. 84.

⁶⁵ Altman, *Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law*, s.36.

tapınakta bulunmuştur. Paragraf XI ve XII’de tapınakta kutsal sembol olan Tabu-Emblem’de antlaşma tabletinin onurla saklanacağı, herkesin, Narām-Sîn’in emaneti olan antlaşmaya saygı gösterdiği dile getirilmiştir.⁶⁶

Antlaşmanın Konuları

Narām-Sîn Antlaşması, yukarıda da belirtildiği üzere esas olarak tarafların müttefik olması temelinde şekillenmiştir. Bu bağlamda askeri yardımdan ahde vefaya, mülteci kabul edilmesinden diplomatik evliliğe birçok konu düzenlemiştir.

Narām-Sîn’in Düşmanı Benim Düşmanım, Narām-Sîn’in Dostu Benim Dostumdur

Antlaşmada müttefik olma hususunda birçok düzenleme mevcuttur. Bunlardan en önemlisi antlaşma metnine damgasını vuran ‘Narām-Sîn’in düşmanı benim düşmanım, Narām-Sîn’in dostu benim dostum’(Paragraf III, IV) ifadesidir. Bu ifade ile Elam Devleti’nin, Akad Devleti’nin müttefik olduğu, Akad Devleti’nin dost ve düşmanın Elam Devleti’nin de dostu ve düşmanı olduğu deklare edilmiştir.⁶⁷ Yine çeşitli paragraflarda, Elam kralının, Akad’a karşı gösterilecek düşmanca eylemlere müsamaha göstermeyeceği, Elam komutanının ordusu ile Akad Devleti’ne yönelmiş tehlikeyi savuşturacağını, Akad kralını, düşmanca eylemler karşısında koruyacağı ve Akad veziri tarafından dile getirilen düşmanca eylemlere izin vermeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca Elam komutanının, Akad Devleti’ne düşman bir halka tahammül göstermemesi gerektiği dile getirilmiştir.(Paragraf III, IV, VI)⁶⁸

Dilek ve inanç bağlamında da Elam kralı, Akad kralının bozguncuları kendi gücüyle sıkıştıracağını ifade etmiş ve kendisinin Akad kralı hizmetine kuvvet sunacağı, söz konusu kuvvetin eksik olmayacağı vaadinde bulunmuştur. (Paragraf X)

Ahde Vefa

Narām-Sîn Antlaşması bir ittifak antlaşması olmasından dolayı metinde ahde vefa ile ilgili birçok ifade bulunmaktadır:

‘Akad kralının düşmanı benim düşmanım, Akad kralının dostu benim dostum’ ifadesi ahde vefa ilkesinin antlaşmada önemli görünümünden biridir. Elam kralının, komutanının Akad kralının kötülüğüne neden olacak

⁶⁶ Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade, s. 95.

⁶⁷ Korošec, Der Vertrag zwischen Narām-Sîn aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher, s. 64

⁶⁸ Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade, s. 95.

her şeyden kaçınacağı ve Akad kralının ilerlemesi için gece gündüz çabalayacağını taahhüt etmiş olması da ahde vefa ilkesinin bir başka görünümüdür.(Paragraf V)

Antlaşma metninde yer alan Elam kralının, Narām-Sîn'den yardım isteyen, sonrasında ona küstahça davrananları sevmeyeceğine dair beyanı ile kendi ülkesinde Akad'ın felaketine müsamaha göstermeyeceğine dair taahhüdü yine bu bağlamda değerlendirilebilir. (Paragraf V, VII) Antlaşmada ahde vefa ilkesinin dolaylı görünümünü 'Sana ola sevgimi büyüteğim!' ve 'Sana karşı küçümseme burada istenmemektedir.' ibarelerinde de görmek mümkündür.(Paragraf X, XI)

Mülteci Kabul Etme Yasağı ver Rehine Teslim Etme

Mezopotamya hukukunda esas olarak, kral sığınmacıları ülkesine kabul etmede özel bir ayrıcalığa sahipti. Gerçekte kralların, ülkelerine sığınanları geri gönderme yükümlülüğünü içeren hiç bir hukuksal düzenleme ya da örf söz konusu değildi. Bu genel kuralın önemli bir istisnası tarafların antlaşma ile aksine bir düzenlemede bulunmalarıydı. Bu nedenle birçok antlaşma mültecilerin iadesi ile ilgili hükümler içermektedir. Diğer istisna ise konfederasyon içindeki küçük krallıkların bağlı buldukları büyük krala sadakat yükümlülüklerinden dolayı, kendilerine sığınan mültecileri hem hukuki hem siyasi olarak geri gönderme yükümlülüğüydü.⁶⁹ Narām-Sîn Antlaşması'nda Elam kralı, Akad ülkesinden asker kaçağı kabul etmeyeceğini taahhüt etmiştir.(Paragraf IV)⁷⁰

Müttefik olma gerçekliğinin antlaşmadaki bir başka görünümü rehine teslim etme hususudur. Antlaşmada, Narām-Sîn'in düşmanlarından olan ve Elam sınırlarında bulunan rehinelere onun ricası üzerine Narām-Sîn'e teslim edilebilmesi düzenlenmiştir. (Paragraf X)

Barış

Antlaşma metninde bir başka husus Elam kralının barışla ilgili taahhütleri, dilekleri ve beyanlarıdır. Elam kralı, barışın Elam topraklarında aziz olacağını belirtmiş, barış içinde birlikte yaşamının muhafaza edileceğini taahhüt etmiş, yardım yakarışların ve zararlı kavgaların bitmesi dileğinde bulunmuştur. (Paragraf XI)

⁶⁹ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 86.

⁷⁰ Korošec, Der Vertrag zwischen Narām-Sîn aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher, s. 64.

Elçilerin Kabul Edilmesi

Antikçağ Mezopotamya’da yerleşik elçilik yoktu ve diplomasi gönderilen elçiler aracılığı ile gerçekleşiyordu. Elçinin kabul edilmesi ve bulunduğu ülkedeki hak ve yükümlülükleri esasen örf ve adet hukuku ve antlaşmalarla düzenleniyordu.⁷¹

Antlaşmaların esas olarak her iki tarafın krallarının bir araya gelip, karşılıklı antlaşmanın şartlarını tartıştıkları ve içeriğini belirledikleri görüşmeler aracılığı ile gerçekleşmesi kabul edilmiş ise de, kralların her an bir araya gelmesi ve antlaşmaların içeriğini yüz yüze görüşmeleri mümkün olmadığı için antlaşmalar genelde gönderilen elçiler aracılığı ile gerçekleştirilmekteydi.⁷²

Temsilcinin misafirliği için izin temsilci söz konusu topraklara varmadan önce alınır, elçi, ev sahibi kraliyette konuk olarak görülür ve bu çerçevede ağırlandı. Elçinin, olması gerekenden fazla, gözaltına alınması veya tutuklanması diplomatik protestolara yol açmasına rağmen yasal görülmekteydi, buna karşılık elçinin yaralanması savaş nedeni olabilmekteydi.⁷³

Narām-Sîn Antlaşması’nda, Narām-Sîn’in elçi gönderdiğini ve antlaşmanın da elçi aracılığı ile gerçekleştiğini görüyoruz.(Paragraf IX)⁷⁴ Paragraf IX’da elçilerle ilgili düzenleme Koch ve Hinz’in tercümelerinde biraz farklı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hinz, bu paragrafı ‘Narām-Sîn’e ait bir tebaa, hediyeleri ile burada göz alıcı bir şekilde karşılandı. Dilerim o burada uzun süre kalmaz’⁷⁵ şeklinde tercüme ederken, Koch ‘Tanrı [...] Narām-Sîn’e ait bir tebaa; onun hediyeleri burada destek olarak teslim alındı. Onlar hediye olsunlar. Büyülü koruma alanında onlar burada olmamalıdır’ şeklinde tercüme etmiştir.⁷⁶

Diplomatik Evlilik

Narām-Sîn Antlaşması’nda ilginç ve tartışmalı konulardan birisi, Akad kralı Narām-Sîn’in karısı ve gelecekte doğması arzu edilen veliaht ile ilgili beyanlardır (Paragraf X ve XII). Paragraf X’da ‘Karın doğurgan olsun! [Tanrı Simut] ona rağbet göstererek iyilik etsin! Karın, senin veliahtın

⁷¹ Cooper, International Law in the Third Millenium, s. 249.

⁷² (Altman, 2008), 22; Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 84.

⁷³ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 86.

⁷⁴ Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade, s. 95.

⁷⁵ Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade, s. 83, 94.

⁷⁶ Koch, Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sîn (2260–2223 v. Chr.),s. 286.

olarak, sana bir erkek çocuk doğursun!’ ibareleri yer alırken, paragraf XII’da ‘kardeş erkek çocuğu dünyaya gelsin, karın bereketli olsun. Seninkilere onlar iyilikler versin’ denilmektedir.

Hinz, König ve Koch, paragraf X ve XII’deki ‘karın’ kelimesinin doğrudan kullanılmasını, Narām-Sîn’in karısının Elam kralının akrabası olması durumuna yorumlamaktadırlar.⁷⁷ Hinz, paragraf XII’deki ‘kardeş erkek çocuğu’ ibaresini kız kardeşin erkek çocuğu olarak tercüme etmekte⁷⁸, buna karşın Koch burada farklı bir yoruma gitmektedir. Koch’a göre Almanca ‘Geschwestersohn’ ibaresi her ne kadar Akad dilinde kız kardeşin çocuğu yani yeğen olarak anlaşılmalıysa da, Elam kültüründe ‘Geschwestersohn’ ifadesi daha geniş anlamda kullanılmakta, bu nedenle de sadece yeğen değil, aynı zamanda Elam kralının kızının çocuğunu da ifade edebilmektedir.⁷⁹

Antlaşma Seremonisi

Antlaşma seremonisine dair metninde üç farklı konuda beyan görüyoruz: Birinci beyan hediyelerin kabul edilmesine dairdir:

Antikçağ Mezopotamya’sında hediye hem antlaşmalarda seremoninin bir parçası olarak hem de diplomatik ilişkilerde gönderilen elçiler bağlamında karşımıza çıkıyor.⁸⁰

Narām-Sîn Antlaşması’nda hediyeler bağlamında tekrarlanan iki ifade söz konusudur. (Paragraf III, IV ve VIII). Birinci ifade, Akad kralı tarafından gönderilen hediyelerin Elam kralı tarafından kabul edildiğine dairdir. Hediyelerle ilgili ikinci ifade Hinz ve Koch tarafından farklı tercüme edilmiştir. Koch ifadeyi ‘hediyeler, Elam halkını Narām-Sîn’in müttefiki olarak korusun’ diye tercüme etmişken, Hinz ‘hediyelerden dolayı Elam halkı müttefik Narām-Sîn’i savunacaktır’ diye tercüme etmiştir.

Koch, hediyelerin antlaşma metnine konu olmasından ve antlaşmanın farklı bölümlerinde dile getirilmesinden dolayı, hediye hususunun seremoninin bir parçası olarak değil; antlaşmanın bir unsuru olarak değerlendirilebileceğini dile getirmektedir.⁸¹

Seremoni bağlamında ikinci beyan Narām-Sîn’in heykelini yapmaya dairdir: Antlaşma metninde, Elam kralının, Narām-Sîn’in heykelini

⁷⁷ Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade, s. 85.

⁷⁸ Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade, s. 90.

⁷⁹ Koch, Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sin (2260–2223 v. Chr.), s. 287.

⁸⁰ Cooper, International Law in the Third Millenium, s. 246, 249.

⁸¹ 28 Temmuz 2017 tarihinde kendisi ile görüşme.

diktirmesi, heykelin korunması ve Elam ülkesinde itibar görmesine yönelik çeşitli beyanları söz konusudur (Paragraf VIII, IX, XI). Ayrıca Elam kralı, Narām-Sîn'in heykelini Tanrı İnšuşinak'ın korunması dileğinde de bulunmuştur.(Paragraf XII) Paragraf XI'de ve yine paragraf VIII'de bütünü anlaşılmayan sondan bir önceki cümlede 'senin heykellerin' ibaresine dayanarak Hinz, Narām-Sîn'in birden fazla heykelinin dikilmesi sözü verildiğini belirtmektedir.⁸²

Antlaşmada seremoniye dair son beyan ise kurban ile ilgilidir: Antikçağ'da antlaşmaların yapılmasının ardından toplu yemek ya da kurban gibi kutlama törenleri gerçekleştirilmekteydi.⁸³ Hinz, paragraf XII'de yer alan 'biz onu Tanrı İnšuşinak'a kurban ettik' ifadesinden yola çıkarak antlaşmanın yapılmasından sonra Elam kralı tarafından Narām-Sîn için adanmış kurbanın tanrıya sunulduğunu belirtmektedir.⁸⁴

Sonuç

Elam Devleti ile Akad Devleti arasında MÖ. 2260 yıllarında imzalandığı kabul edilen Narām-Sîn Antlaşması, bugün bilinen en eski devletlerarası antlaşmalardan biridir. Kitabenin kopan veya okunamayan bölümlerine ve Eski Elamca dilinin tam olarak kavranamamasına rağmen antlaşma metni yine de birçok bilgiyi günümüze ulaştırmakta ve görülmektedir ki bugün devletlerarası hukukta var olan birçok kurumun temeli günümüzden en az 4300 yıl önce atılmıştır. Unutulmaması gereken husus, antlaşmaların o dönem esasen sözlü yapılmış olmasına rağmen yazının icadının arkasından yazılı olarak kayıt altına alınması ve bizim bu metinlere ondan sonra ulaşmamız gerçeğidir. Antikçağ'da gelişim bizim bugün içinde olduğumuz Modernçağ'dan çok daha yavaş gerçekleştiği için antlaşmada tanık olduğumuz birçok düzenlemenin çok önceden de var olduğunu tahmin etmek mümkündür.

Narām-Sîn Antlaşması bugün geçerli olan laik ve evrensel olma iddiasında olan uluslararası hukuk sistemi karşısında teosentrik bir sistem içerisinde şekillenmiştir ve bu yönüyle de farklı devletlerarası hukuk sistemlerini anlama noktasında değerlidir.

Antlaşma Metninin Tercümesi

Antlaşma metninin tercümesinde Antikçağ tarihinde uzman olan Heidemarie Koch tarafından 2005 yılında Eski Elamca dilinden Almanca'ya

⁸² Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade, s. 81.

⁸³ Westbrook, The Character of Ancient Near Eastern Law, s. 84.

⁸⁴ Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sîn von Akkade, s. 95.

yaptığı çeviri esas alınmıştır.⁸⁵ Tablette kopmuş ve tahrip olmuş bölümler çok fazla olduğu için, Eski Elamca dilinden Almanca'ya çeviride bazı kısımlar cümlenin gelişinden yola çıkılarak, bazı kısımlar ise tahrip olmuş kelime üzerine tahminde bulunularak tamamlanmıştır.⁸⁶ Tahminde bulunulan yerleri belirtmek için metinde o bölüm ya ayrıç içerisinde [] belirtilmiştir ya da italik olarak yazılmıştır. Tahmine rağmen emin olunmayan yerlerde ikili ihtimal '/' işareti ile belirtilmiş ya da soru işareti konulmuştur. Ayrıç içinde noktalı yerler ise eksik olan yerlerdir. Arka arkaya bazı satırların okunamaması durumunda metinde o satır aralığı belirtilmiştir. Türkçe'ye tercümede yukarıda belirtilen, Eski Elamca dilinden Almanca'ya çeviri hangi işaretleri taşıyorsa, aynısı muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Ancak Almanca ve Türkçe'nin farklı iki dil grubuna ait olması ve Türkçe'nin sondan eklemeli dil olmasından kaynaklı, bazı harflerin ayrıç içerisine alınması durumunda, eğer ayrıç içindeki kelime özel bir isim değilse, ayrıcın kullanılması tercümeden kaynaklı her zaman mümkün olamamıştır. Koch, metinde belirtilen tanrılar hakkında bilgi vermek ya da tahrip olmuş yerlerde nasıl tahmin yaptığını belirtmek için daha çok Elam tarihi ve Eski Elamca dili bağlamında dipnotlarda sık sık açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalar tercümenin sade olması kaygısı ile Türkçe tercümeyle alınmamıştır. Gerekli görülen yerlerde Hinz'in farklı tercümesi de dip not şeklinde sunulmuştur.

Tabletin Ön Kısmı

I. Beni duyun ey Tanrıça Pinengir, iyi gökyüzü tanrıları, Humban, II-Aba, Zit, Nahiti, İnšuşinak, Simut, Sir-Napir, [H]usa, [U]ggabna, [I]mitki, [...], [Tu]llat, Hurb, Hutran, Ninurta, Tanrıça Siaşum, Tanrıça Manzat, Tanrıça Ninkarak, Tanrıça Narunde, Gugumuktur, Humkat, Ruhuşna, Ruhusak, [...],

II. [...], [...], Tanrıça Niarzina, Lambani, Kirwasir, Hurbahir, Tanrıça İşhara, Nitutir, Tiuk, Simit-sararar, [...], S[usa tanrıları bize yardım ettiler], krallar tanrılara yemin ediyorlar, Güneş tanrısı Nahiti'yi kral seviyor, Tanrı İnšuşinak'ın kral hizmetinde, Tanrıça Siaşum, Tanrı Nap[ir] (ve) Tanrıça Narunde'ye kral itaat etmekte. [...], [...]

⁸⁵ Koch, Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sin (2260–2223 v. Chr.).

⁸⁶ Altman, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, s.34; Korošec, Der Vertrag zwischen Narām-Sin aus Akkad und unbekanntem Elamischen Herrscher, s. 64; Koch, Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sin (2260–2223 v. Chr.), s. 283; Hinz, Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade, s. 66.

III. Akad'ın *kralına* [karşı] [*düşmanca girişimlere*] [izin ver]meyeceğim. Benim *komutanım* kralı *düşman eylemlere* karşı [koru]yacaktır. Narām-Sîn'in düşmanı benim (de) düşmanım, Narām-Sîn'in dostu benim (de) dostumdur. Hediye(ler)i kabul edildi. Hediye(ler)i, Elam halkını Narām-Sîn'in müttefiki olarak korumalıdır!⁸⁷ Narām]-Sîn'in düşmanı

IV. [benim (de) düşmanımdır. Narām-Sîn'in dostu benim (de) dostumdur! Hediye(ler)i kabul edildi. Hediyeleri, Elam halkını Narām-Sîn'in müttefiki olarak korumalıdır!]. [...] [...] [*Asker kaçağını*] ülkeme kabul etmeyeceğim ve benim *komutanım* Akkad vezirinden duyduğumuz *düşmanca eylemlere* [izin ver]meyecektir. [Tanrılara

V. [Krallar yemin ediyorlar. Tanrı Nahiti'yi kral seviyor, Tanrı İnšuşinak'a kral itaat etmekte. *Herhangi birisi* ne gece] ne gündüz [senin kötülüğün] için bir şey yapacaktır; kim dost eylemlerde gece ve gündüz bulunuyorsa biz onlardanız. Narām-Sîn'den yardım isteye[n] ve sonrasında [küstah] olanı [sev][meyeceğim]. Tanrı[lara.

VI. Krallar ant içiyorlar, güneş Tanrısı Nahiti'yi kral seviyor, Tanrı İnšuşinak'ın kral hizmetinde. Tanrıça Siaşum, Tanrı Napir ve Tanrıça Narunde'ye kral itaat etmekte. [...] (12-19) [...]Akad'a karşı belayı benim [komutan]ım ordu ile *geri püskürtmeli, defedemelidir*, düşman bir halka o [merhamet göster]memelidir!

Tabletin Arka Kısmı(VII-XII)

VII. [...] [Ak]ad için [kötü] olanı El[am]'da kabul etmeyeceğim. (6-12) [...]. Narām-[Sîn]'den yardım isteyen ve [sonra] ona [küstah olanı] [sevmeyeceğim]. Krallar [Tanrılara ant içiyorlar. (Güneş Tanrısı) Nahiti'yi kral seviyor, Tanrı İnşusinak'ın kral hizmetinde,

VIII. Tanrıça Siaşum, Tanrı Napir (ve) Tanrıça Narunde'ye kral itaat etmekte.] Hediyeler, halkı Narām-Sîn'in müttefiki olarak korumalıdır!⁸⁸ Senin heykelini kesinlikle diktireceğim! [Susa'nın tanrıları] [...] [...] [...(bina/tapınak için?)...] arazi ayırmak istiyorum! Şiddet burada olmamalıdır! Senin emredilen heykellerin *içeride*... (?) [Senin] heykel[ini] diktirmek [istiyorum]! [...] [...] [Tanrılara

⁸⁷ Koch'un Eski Elamca'dan Almanca'ya "Hediyeleri, Elam halkını Narām-Sîn'in müttefiki olarak korumalıdır" tercümesi, Hinz tarafından "hediyelerinden dolayı Elam halkı müttefiki Narām-Sîn'i savunmalıdır" diye tercüme etmiştir.

⁸⁸ Buradaki "korumalıdır" ifadesinin yerine Hinz'in tercümesinde "savunmalıdır" ifadesini kullanılmıştır.

IX: krallar yeminlerini ediyorlar, (Güneş Tanrısı) Nahiti] kral seviyor. Tanrı İnšuşinak'ın kral hizmetinde, Tanrıça Siaşum, Tanrı Napir (ve) [Tanrıça [Narunde'ye kral itaat etmekte].⁸⁹ Tanrı [...] [...] [...]Narām-Sîn'e ait tebaa; onun hediye(ler)i burada destek olarak teslim alındı. Onlar hediye olsun(lar)! Büyük koruma alanında onlar burada olmamalıdır! Senin *onurlu* heykelin burada onurla korunacak ve kabul görecektir! [...] [...]

X: (1-4) [...] Eser muhafaza edilmeli, geliştirilmelidir! Senin bozguncular güçle bastırılın, bunun için (silahlı) gücü ben senin hizmetine sundum, onlar eksik olmasınlar!

Karın doğurgan olsun! [Tanrı Si]mut onu hep korusun! Narām-Sîn'in düşmanlarından olan rehinelere onun ricası üzerine teslim edilebilir! Sana olan sevgi sana iyilikleri getirsin! Karın sana senin veliahtın olarak(?) bir erkek çocuk doğursun, eşlerinden birisi [...] [...]

XI: [...] [...]barış burada aziz olacak! Krallar, Tanrılara yeminlerini ediyorlar! Yardım yakarışlar bitsin! *Zararlı kavgalar* bitsin! Senin heykelin onurla korunmalıdır! Sana (karşı) *küçümsemenin* burada olması (isten)meyecektir! Halkımız tarafından zafer onurla muhafaza edilmelidir! *Tabu-Emblem*'in önünde *antlaşma tableti* onurla saklanacaktır. Krallar, tanrılara yemin ediyorlar. (Güneş Tanrısı) Nahiti'ye kral sevgi sunuyor. [Tanrı İnšuşinak'ın kral hizmetinde.

XII. [Tanrıça Siaşum, Tanrı Napir (ve) tanrıça Narunde'ye kral itaat ediyor.] Herkes Narām- Sin'in emanetine *saygı gösteriyor*, (çünkü) biz onu Tanrı İnšuşinak'a kurban ettik. [Susa ve Akad] tanrılarına o sunuldu, onlar onu [kabul etmiş] olsunlar! Senin heykelini onlar korusun! Kardeş bir erkek çocuğu dünyaya gelsin! Karın bereketli olsun! O seninkilere iyilikler versin.

⁸⁹ Hinz tercümesinde "itaat etmekte" ifadesi yerine "sadık" ifadesini kullanmıştır.

KAYNAKÇA

- Altman, Amnon, Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law, The Ancient Near East (2500-330 BCE), Leiden: Martinus Nijhoff, 2012.
- ., “Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law. The Ancient Near East in the Old Babylonian Period (2003-1595 BCE)”, *Journal of the History of International Law*(10), 2008: 1-33.
- Cameron, George G. *History of Early Iran*, Chicago: The University of Chicago Press, 1936.
- Cooper, Jerrold, “International Law in the Third Millenium”, *A History of Ancient Near Eastern Law* , (edit by Raymond Westbrook), Leiden: Brill, 2003: 241-255.
- Henkelman, Wouter F.M., “Parnakka’s Feast”, *Elam and Persia*,(der. J. Alvarez-Mon), Winona Lake: Eisenbrauns, 2007, 1-88.
- Hinz, Walther, “Elamite God d. GAL”, *JNES (Journal of Near Eastern Studies)* 24(4), 1965: 351-54.
- ., “Elams Vertrag mit Narām-Sin von Akkade”, *ZA(Zeitschrift für Assyriologie)*, 1967: 66-96.
- Kämmerer, Jörn Axel, “Das Völkerrecht des Kolonialismus: Genese, Bedeutung und Nachwirkungen”, *VRÜ(Verfassung und Recht in Übersee)*, Cilt: 4, Sayı: 39, 2006: 397-425.
- Koch, Heidemarie, “Elams Vertrag mit dem akkadischen König Narām-Sin (2260–2223 v. Chr.)”, *Staatsverträge, Herrscherinschriften und andre Documente zur politischen Geschichte, Texte aus der Umwelt des Alten Testaments*, (der. M Lichtenstein), Gütersloh: Mohn, 2005: 283-287.
- Korošec, V., *Der Vertrag zwischen Narām-Sin aus akkad und unbekanntem Elamischen herrscher(MDp, Xi,2-11)*, Disertationes - XiV, acedemia Scientiarum et artium Slovenica, Clasis i: historia et Sociologia, 1. Jubljana: Slovenska ademedi jaznanost i in unetnosti , 1983.
- König, F. W., “Die elamischen Königsinschriften”, (AfO (Archiv für Orientforschung), Beiheft 16), graz: Selbstverlag, AfO, 1965.
- Potts, D.T., *The Archaeology of Elam, Formation and Transformation of an Ancient Iranian State*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Salem, Isam Kamel, *Islam und Völkerrecht, Das Völkerrecht in der islamischen Weltanschauung*, Berlin: Kai Homilius, 2009.

Truyol Y. Serra, Antonia. *Der Wandel der Staatenwelt in neuer Zeit im Spiegel der Völkerrechtsliteratur des 19. und 20. Jahrhundert*, Bad Homburg: Gehlen, 1968.

Westbrook, Raymond, “The Character of Ancient Near Eastern Law”, *A History of Ancient Near Eastern Law*, (der. Raymond Westbrook), Leiden: Brill, 2003, 1-93.